
Una carta de Pompeu Fabra a Carles Pi i Sunyer

a cura de Francesc Vilanova i Vila-Abadal

En l'actualitat, disposem de nombrosos testimonis personals, cròniques periodístiques i alguna investigació històrica (més escassa que els anteriors), sobre la sortida dels intel·lectuals catalans cap a l'exili, el febrer de 1939, quan la campanya de Catalunya i l'ocupació franquista del territori arribava al seu punt culminant. Des d'Antoni Rovira i Virgili fins a Pere Bosch i Gimpera, passant per Carles Pi i Sunyer, Ferran Soldevila, Agustí Bartra etc., acabant amb Josep Parnau o Daniel Díaz Esculies, la bibliografia sobre aquests episodis, curts en el temps però intensos en fets, és relativament abundant i interessant.

Tot i això, encara manca molt camí per a completar la visió històrica del final de la guerra i el primer exili. Encara ens manca un treball de sistematització de fonts primàries documentals, un repertori d'arxius; i tampoc no disposem de síntesis àmplies i actualitzades sobre aquest període. Dit d'una altra manera, encara hem de fer el salt de l'especialització erudita (en el bon sentit del terme) a la divulgació solvent; situar la fractura de 1939 en les seves justes proporcions, al costat dels capítols dedicats a la repressió ferotge del primer franquisme, la resistència política i cultural de l'interior, etc.

Una primera passa, molt petita, pot ser la divulgació d'una carta de Pompeu Fabra al conseller de Cultura del darrer govern de la Generalitat, Carles Pi i Sunyer, escrita a Bescanó el 25 de gener de 1939, a les sis de la tarda. Fixem-nos en les dades geogràfiques i temporals i entendrem perfectament la importància de les precisions. Som a la vigília de l'ocupació de Barcelona per part de les tropes franquistes. Ja s'han donat les ordres pertinents d'evacuar les persones i el material que corren més risc. Mitja Catalunya ja es troba sota la bota franquista, i Bescanó és un refugi precari i circumstancial, al costat de Girona. Tota la comarca, i la resta del nord del país, està envaïda per refugiats que fugen cap a la frontera. Tots

els testimonis parlen de carreteres col·lapsades, caravanes d'automòbils i camions, gent que camina per les voreres dels camins i altres que, sense forces, esperen simplement que la guerra, per bé o per mal, s'acabi d'una vegada.

És una situació canviant, que flueix de manera constant, en la qual, d'una hora a una altra (per això, Pompeu Fabra precisa: «6 h. tarda»), hom es pot trobar que les notícies transmeses ja són velles, que no valen per res.

La carta de Fabra, la qual comunica i reflecteix aquesta conjuntura tan volàtil, té un cos principal, escrit a màquina, i un seguit d'observacions (precisament, les que indiquen una major provisionalitat) escrites a mà. Aquestes darreres les hem transcrites en cursiva, perquè el lector pugui copsar la distinció i, en el fons, la provisionalitat de la informació concreta.

FRANCESC VILANOVA i VILA-ABADAL

GENERALITAT DE CATALUNYA
DEPARTAMENT DE CULTURA

Estimat Conseller,

D'acord amb les vostres instruccions hem recuperat part dels companys que hi havia a Girona i us acompanyem una llista de tots els que ens trobem ara a Can Pol.

En arribar el cotxé de Cultura que us portarà aquestes ratlles, el xòfer [sic] ens comunica que el Senyor Frontera a les dues de la tarda era a Lloret i pensava anar a Agullana per venir després a donar-nos instruccions. Esperem, per tant, la seva arribada.

Si En Frontera no pogués venir a Can Pol aquest vespre, i no rebem cap ordre vostra en contra, nosaltres sortirem amb tota la gent d'aquí, a les cinc del matí, cap a Olot a retrobar-vos.

Una afectuosa abraçada de tots.

Bescanó, 25 de Gener del 1939 (6h. tarda)

Pompeu Fabra

Acaba d'arribar a Can Pol el Camió de Cultura, que es queda aquí

INSTITUCIÓ DE LES LLETRES CATALANES

Josep Pous i Pagès (*És a Girona*)

Carles Riba i Bracons	}	<i>Són a Girona</i>
Clementina Arderiu		
Jordi Riba i Arderiu		
Oriol Riba i Arderiu		
Eulàlia Riba i Arderiu		

Pompeu Fabra i Poch
Dolors Mestre i Climent
Dolors Fabra i Mestre
Carola Fabra i Mestre
Teresa Fabra i Mestre

A Can Pol

Francesc Trabal i Benessat
Emília Benessat i Babi
Antoinette Bordesvielles i Lafforgue
Josep Maria Trabal i Benessat

Can Pol

Joan Oliver i Sallarès
Concepció Riera i Sallarès

Can Pol

César August Jordana i Mayans
.
.
.

Olot

Antoni Rovira i Virgili
.
.
.
Jaume Serra Hunter
.
.
.
.

Són a Girona

Són a Girona

amb els diputats

Josep Maria Capdevila i Balanzó (*Suposem a Olot*)

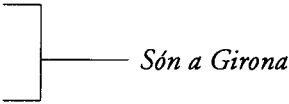
Xavier Benguerel i Llobet
Rosa Godó i Gabarró

Són a Can Pol

Joan Prat Esteve (Armand Obiols) (*A Can Pol*)

Lluís Montanyà i Angelet (*A Can Pol*)

Anna Murià i Romaní
Parè Murià
Mare Murià
Germà Murià

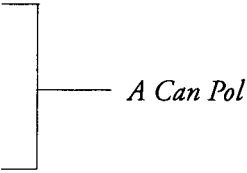

Són a Girona

Mercè Rodoreda i Gurguí (*A Can Pol*)

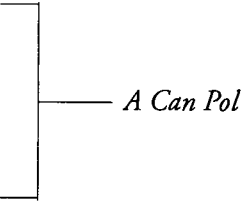
PATRIMONI ARTÍSTIC

Ignasi Mallol i Casanovas
Maria Pibernat i Barangé
Maria Rosa Mallol i Pibernat
Josep Amatller i Granja
Filomena Duran i Sanchís
Amadeu Burgueta i Plana

A Can Pol

Pere Rius i Gatell
Rosa Sendrós i Carbonell
Pere Rius i Sendrós
Maria Rosa Rius i Sendrós
Joan Rius i Sendrós
Isidre Rius i Sendrós
Teresa Rius i Sendrós

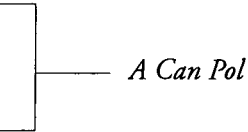

A Can Pol

CONSELLERIA DE CULTURA

Miquel Joseph i Mayol

Lluís Torres Ullastres
Maria Baldó i Mansanet
Josefina Serra i Baldó

A Can Pol

Bransuela (A Can Pol)

ESCRITORS

Pau Vila i Dinarés }
Domènec Guansé } — *A Can Pol*

Alfons Maseres }
Sebastià Gasch } — *Girona*

Josep Roure Torent }
Teresa M. Roure } — *A Can Pol*

Ramon Vinyes }
Josep M. Francès amb 2 familiars }
Avel·lí Artís amb 3 familiars } — *Són a Girona*

XÒFER [sic]

Joan Inglès i Fortuny (*A Can Pol*)

PINTORS

Hermen Anglada amb la muller i nen (A Girona)

COMISSARIA GENERALITAT TARRAGONA

Ramon Sanahuja i Soler }
Jovita Mercader i Vidal }
Víctor Sanahuja i Mercader }
Antoni Mestres i Capdevila } — *A Can Pol*